

DRIE KRALINGSE FIGUREN
UIT DE ACHTTIENDE EEUW:
III. LEENDERT NOORDHOEK, VEEBOER
(1683-1745)

DOOR DRS G.TH.H.C. PIECK

Het ambacht Kralingen telde in de achttiende eeuw een groot aantal agrariërs, die zich voornamelijk gevestigd hadden in het oude zuidelijker gelegen gedeelte, dat zich van het dorpscentrum aan de Veenweg en Kralingse Kerklaan enerzijds uitstreckte tot het Kralingse veer, anderzijds tot Ommoord en Zevenhuizen.

De meesten van hen hadden toentertijd de dorpsschool bezocht en daar rekenen, lezen en schrijven geleerd. Evenmin als later hielden zij er een bedrijfsboekhouding op na, zodat bijzonderheden over de exploitatie van hun landerijen ontbreken.

Uit de dorpsbewoners werden schepenen gekozen, die met de schout de lagere jurisdictie uitoefenden. Als zodanig stelden zij voogden over de wezen aan en stelden zij de boedelinventarissen van de overledenen vast. Ook de familie Noordhoek leverde schepenen: op 14 juni 1696 en 16 januari 1698 trad Maerten Pietersz. Noordhoek als zodanig op ¹⁾.

Hij trouwde op 21 januari 1680 met Tryntje Leendertsdr.. Uit dit huwelijk werd op 13 juli 1681 een zoon Leendert gedoopt in de gereformeerde kerk van Kralingen; die heeft echter maar kort geleefd, want op 24 januari 1683 werd opnieuw een zoon Leendert gedoopt. Van het zusje Willemetje, dat op 18 augustus 1686 de doop ontving, wordt later niets meer vernomen.

De familie Noordhoek was lange tijd gevestigd aan de Veenweg en wel dicht bij het Ambachtshuis van Kralingen, daarvan gescheiden door een slop. Dit blijkt uit een concept-contract ²⁾, zonder datum, waarin Willem Hendrik Schultz van Hagen, schout, Goossen van der Winden en Korstiaen Stolk, ambachtsbewaarders van Kralingen, tot een overeenkomst komen met Maerten Noordhoek, waarin deze laatste belooft alle bomen en gewassen, die hij in dit slop had gepoot en het zicht van de gerechtskamer verhinderden te zullen afhakken en wegnemen. Aangezien Maerten op 19 februari 1731 werd begraven, zal de vermoedelijke datum van circa 1740 wel een

tiental jaren eerder zijn geweest. Dat deze begrafenis plaats had op het koor bij de nieuwe deur van de Kralingse kerk, wijst erop dat hij tamelijk welgesteld is geweest.

Leendert Maertensz. Noordhoek werd in dezelfde kerk in de echt verenigd met Cornelia Hendriksdr. Baas uit Capelle aan den IJssel. Het echtpaar kreeg drie dochters, Tryntje, Pietertje en Marytje, die respectievelijke gedoopt werden op 28 februari 1712, 23 april 1713 en 1 maart 1716. Tryntje overleed op 9 juli 1763; van de andere dochters wordt geen melding gemaakt. Leendert leidde het voor een veeboer normale leven van koop en verkoop van vee, koop en verkoop van land en handel in zuiverprodukten. Zo betaalden Witte Spaan en Joris Voet als voogden over de minderjarige erven van juffrouw Theodora de Harde, weduwe van ds Dionisius Kelk, predikant te Kralingen, conform het testament van 27 december 1726 voor notaris Johan van Gelder te Rotterdam, hem op 4 april 1730 f 5/17/6 voor leverantie van melk en boter ³).

Aanvankelijk werd hij financieel geholpen door zijn schoonvader Hendrik Pietersz. Hendriks of Baas, die hem op 1 mei 1711 f 1800,— leende tegen een rente van drie procent, welk bedrag op 5 mei 1716 vermoedelijk is omgezet in een obligatie van f 1400,— à vier procent ⁴).

Niettemin bleef hij op 14 mei 1715 met Christiaen Aryense borg voor de betaling van een tweejarige lening door Klara Pieters van Sas, weduwe van Cornelis de Ridder, gesloten bij Willem Jansz. van Overijssel, groot f 500,— à 4 procent ⁵).

Op 9 mei 1716 bleef hij borg voor zijn vader Maerten inzake een schuldrentebrief van f 600,— aan Willem van der Werff, mr timmerman te Kralingen ⁶). Het wekt dan ook geen verwondering, als hij op 11 februari 1723 in vier akten als schepen optreedt, welk officie hem kennelijk niet heeft geboeid ⁷).

Zo lang hij leefde, heeft hij land gekocht en verkocht, het meest in opdracht van derden, waarschijnlijk omwille van het trekgeld; daarvan getuigen diverse akten in het archief van Kralingen ⁸).

Zijn leven zou even onopgemerkt voorbijgaan als dat van andere Kralingse agrariërs, als niet de gebeurtenissen van 1733 aanleiding hadden gegeven tot grote onenigheden en notariële attestaties. Daar hierbij het licht valt op het gewone Kralingse leven van die tijd is het de moeite waard deze na zo'n twee en een halve eeuw te releveren.

De aanleiding was een heel simpel geval, nl. de koop van een koe. Op dit punt is er geen tegenspraak te constateren tussen de lezingen van de twee betrokken partijen, Leendert Noordhoek en Ary Kooy uit Capelle aan den IJssel. Volgen we dus het verhaal, dat Kooy op 18 januari 1734 deed voor notaris Herbert van der Mey ⁹⁾.

Op vrijdag 29 mei 1733 zat Kooy te drinken in de herberg van Ary Schenk, veerman op het veer van Kralingse veer op IJsselmonde. Daar verscheen ook Leendert Noordhoek, die Schenk een koe wilde verkopen. De koop ging door voor f 18/1/-, tenminste als Kooy de volgende dag de koe zou hebben bekeken en getaxeerd. Op die zaterdagmorgen was Leendert aanvankelijk niet thuis, daar hij bezig was met koeien melken. Samen gingen zij iets later naar de Kralingse Kerklaan, waar het dier stond te grazen. Kooy vond de koe geen f 19/- waard (hij wilde kennelijk ook een paar stuivers voor zijn moeite winnen), maar toch wandelden zij naar Jacob van der Ligt, hospes in het Ambachtshuis, om over de prijs te onderhandelen. Zij dronken daar samen een zoopje brandewijn en aten wat beschuitjes met kaas. Afgesproken werd dat Schenk de koe voor f 16/- zou krijgen en dat Leendert die naar Kralingse veer zou brengen. In het Ambachtshuis hebben zij nog enige tijd zitten praten over de 'bouwerij', het boerenbedrijf, het weiden van runderen en vooral over het stukje land, dat Kooy van de heer De Lange in huur had. Noordhoek wilde dat huren om het te behooien, aangezien er weinig 'heermoes' – dit is goed gras – op was en er drie of vier vaarzen door Kooy op laten weiden. Zij hebben nog wat zoopjes gedronken, maar volgens Kooy waren er dat geen acht of negen. Zij haalden de koe en brachten die mee naar de 's-Gravenweg. Bij de werf van Kornelis en Frank van Woggelum gekomen, gaf Leendert aan hun zuster de boodschap door dat hij haar broer met de stier over anderhalf uur verwachtte, aangezien hij een 'tochtige' koe had.

Zij liepen verder de 's-Gravenweg op tot de herberg 'De Roode Leeuw', waar Jan van Dijk hospes was. Daar was een plakkaat bevestigd met de preferente schuldeisers van de boedel van Pieter van Aerssen. Leendert ging naar binnen en constateerde dat dit geval hem wel f 900,- kostte.

Opnieuw consumeerden zij zoopjes brandewijn en beschuitjes met kaas, kennelijk een Kralingse specialiteit. Zij trokken toen naar de laan van het slot Honingen en vandaar oostwaarts naar de (beneden)Zeedijk tot de kroeg van Adrianus Groenevelt, in de wandeling het 'Naaibos' of 'Waaibos' genoemd, naast de blekerij van de heer mr Gerard Roos, oud-schepen van Rotterdam, gelegen.

De koe sribbelde wat tegen en viel van de brug van een van de tuinen af in de wegsloot. Zij probeerden het dier, dat Leendert een touw om de horens had gebonden, eruit te trekken. Wel kwam hij daarbij meermalen te vallen, totdat hij enige Paltzers zag aankomen, die in Rotterdam op scheepsgelegenheid naar Amerika wachtten. Het begrafenisregister van Kralingen maakt in 1731 melding van drie gevallen van verdronken Paltzers ¹⁰⁾. Hij smeekte hun hem in godsnaam te helpen de koe te redden, wat eindelijk gelukte en de Paltzers een hartige dronk opleverde. Hoe het de koe verder is vergaan is onbekend, omdat beiden, Noordhoek en Kooy, in het café Groenevelt zijn blijven zitten en over de koop van een stuk land, circa zeven morgen groot, dat naast dat van de heer Van Muyden lag, aan het onderhandelen zijn geslagen.

Als getuigen hiervan legden Elisabeth Bakkers, de vrouw van de kastelein, Antony van der Put en Pieter Soet, allen wonende buiten de Oostpoort aan de Hoogendijk omtrent het slot Honingen, op 6 juni 1733 ¹¹⁾ voor notaris François Waarts de volgende verklaring af, die zij eventueel met een eed wilden bevestigen. Leendert drong er bij Kooy op aan deze grond aan hem te verkopen, waarop deze f 2.800,- vroeg en Leendert f 2.000,- bood. Tenslotte kwamen zij tot overeenstemming op een prijs van f 2.400,- waarbij elk de helft van de overdrachtskosten zou betalen, en het land voetstoots, dus zonder nameting, zou geleverd worden. Leendert wilde de overdracht desnoods binnen drie dagen regelen. Bovendien was er sprake van een 'verering', een fooi, die bij dergelijke transacties vaak aan de huisvrouw van de verkoper werd gegeven, maar nu voor Kooy's zoontje bestemd was. De getuigen verklaarden dat zowel de koper als de verkoper goed bij zinnen, nuchter en in normale staat waren. Op 17 september 1711 ¹²⁾ gaven zij voor notaris Herbert van der Mey nog een aanvulling op deze attestatie, waarin zij de verkoopsvoorwaarden bevestigden, en nog iets over de fooi vertelden, die Leendert niet gespecificeerd had en waarvan hij zei, dat hij die zo klein of groot zou mogen maken als hij wilde, al waren het twee seshalven, waarop Kooy zei dan liever geen verering te willen hebben. Maar Leendert wilde het niet onder zich laten en zou zorgen dat Kooy tevreden zou zijn. Daarop wenste deze hem geluk met de koop. Noordhoek bleef in de kroeg zitten tot vier uur in de middag, dronk het merendeel van de zestien glaasjes brandewijn en bovendien nog vier kannen oud bier, maar was ten tijde van de overeenkomst nuchter.

Dit wordt ook bevestigd door Rochus van de Lek uit Capelle aan

den IJssel, die op 3 oktober 1733 voor notaris Van der Mey verklaarde dat Leendert Noordhoek ten tijde van het op het droge brengen van de koe nuchter en wel bij zinnen was ¹³).

Leendert Noordhoek had ernstige bezwaren tegen de lezing van Kooy: op 10 juni 1733 liet hij hem door procureur Levinus Silvergieter insinueren, dat Kooy hem zoveel sterke drank had laten drinken dat hij niet meer op zijn benen had kunnen staan, dat hij een paar maal in een sloot was gevallen en er door anderen uitgehaald was en naar huis gebracht. De volgende dag was hij naar Kooy gegaan, omdat hij van anderen had gehoord dat hij op 30 mei een stuk land in Kralingen bij het Kralingse veer zou gekocht hebben. Hij wist daar niets van, maar trof Kooy niet thuis. De procureur moest daarom tegen de beweerde koop protesteren. Dit protest werd op 10 juni 1733 aan diens vrouw betekend ¹⁴).

Hij had bovendien een getuige, Cornelis Geerlofs, die naast de hofstede van mr. Gerard Roos woonde, die op 20 juni 1733 een voor Kooy zeer nadelige verklaring aflegde ¹⁵). Deze getuigde dat hij Ary Kooy op zaterdag 30 mei 1733 tussen één en twee uur had ontmoet bij het kroegje van Groenevelt. Deze had hem geroepen en met zijn paard en wagen staande gehouden. Hij vertelde hem: 'Jongen, ik heb het land naast dat van Van Muyden aan Leendert Noordhoek verkocht, ik heb hem zo 'gekult' (d.i. bedrogen). Geerlofs vroeg hem wat de prijs was, waarop Kooy antwoordde: 'f 2400,- gereed (= contant) geld, wat dunkt u, is dat niet veel?' Dat was Geerlofs met hem eens. Samen gingen zij in het kroegje wat gebruiken. Onderweg zei Kooy nog: 'Jongen, ik heb hem schoon gekult, zijn zwager heeft mijn vader ook eens gekult, maar nu heb ik hem ook weg'. De getuige zag Noordhoek op een stoel zitten, met zijn hoofd op zijn benen, heel dronken en beschonken. Op de vraag van Kooy, of hij het land niet had gekocht, lichtte Leendert zijn hoofd moeizaam omhoog en zei met een dronkemansstem: 'Ja, ja'. Een ogenblik later moest hij zijn maag ledigen. Volgens deze getuige had de kroeghoudster hem gezegd dat zij vóór de transactie drie glaasjes brandewijn hadden gedronken, dat hij na een glas bier genuttigd te hebben is weggegaan en later heeft horen zeggen dat Noordhoek bij het naar huis gaan tweemaal in het water is gevallen en bijna is verdronken.

Op dezelfde dag verklaarde Johanna van Hasendonck, huisvrouw van Christiaan van der Vliet, wonende bij het Kralingse veer, dat zij op weg naar de stad tussen elf en twaalf uur op 30 mei jl. heeft gezien dat Leendert zwaar beschonken was en niet in staat de koe uit de

sloot te trekken en dat hij op haar groet: 'Goeden dag, Noordhoek', geen antwoord kon geven, maar tengevolge van zijn bedwelming alleen zijn mond open deed en geeuwde ¹⁶).

Omtrent de uitslag van het verschil is verder niets bekend. Ook van een overdracht van land door Kooy aan Noordhoek is niets te vinden, terwijl deze voor schout en schepenen diende te geschieden. Dit maakt het waarschijnlijk dat Kooy van een proces heeft afgezien.

Enige jaren later, op 13 november 1736, compareren Noordhoek en zes andere landeigenaars van percelen in Kralingen voor notaris Willem Boon ¹⁷) en aanvaarden de verplichting de drie hoefslagen no 56, 118 en 146, lang 34 roeden en 3 voeten en 8 duimen, te onderhouden, alsmede het zandpad, alles volgens de oude keur, ieder naar zijn aandeel in het totaal. Van de gezamenlijke 28 morgen en 539 roeden blijkt hij het grootste gedeelte, nl. 8 morgen en 85 roeden, te bezitten.

Nog op 15 november 1743 dingt hij naar een stuk land, het z.g. smalle weer tegen f 1250,-, maar dit bod wordt een week later opgehouden op f 450,- boven het trekgeld ¹⁸).

Op 20 december 1745 werd hij in de Kralingse kerk begraven. Zijn weduwe heeft hem lang overleefd; op 27 maart 1767 verhuurde zij een complex land van in totaal negentien morgen en honderd roeden tegen f 28,- per morgen tot 31 december 1774, met een optietermijn van tien jaar ¹⁹). Het ging haar dus niet slecht. Een schrijnende tegenstelling met de bedelaar, die dood op haar hooiberg werd aangetroffen en op 7 februari 1755 werd begraven!

NOTEN

- 1) GAR, Kralingen No 62, no 11, 33 en 34.
- 2) GAR, Oud Arch. No 1966.
- 3) GAR, Not. Pr. 2173/797.
- 4) GAR, Not. Pr. 1796/1504 en Not. Pr. 1801/489.
- 5) GAR, Not. Pr. 1951/245.
- 6) GAR, Not. Pr. 1890/190.
- 7) GAR, Kralingen No 62, no 221, 222, 223, 224.
- 8) GAR, Kralingen No 51, 51a, 52, 52a.
- 9) GAR, Not. Pr. 2177/24.
- 10) GAR, Kralingen, Begraafboek, p. 174-175.
- 11) GAR, Not. Pr. 1840/470 v.v.
- 12) GAR, Not. Pr. 2176/1201 v.v.
- 13) GAR, Not. Pr. 2176/1236 v.v.

- 14) GAR, Not. Pr. 2365/528.
- 15) GAR, Not. Pr. 2365/572.
- 16) GAR, Not. Pr. 2365/575 v.v.
- 17) GAR, Not. Pr. 2245/1103 v.v.
- 18) GAR, Kralingen No. 52a.
- 19) GAR, Not. Pr. 3932/832 v.v.